

Korte mededelingen

Vroeg begin van leggen bij de Kokmeeuw *Larus ridibundus*

Spaans (1967) heeft er op gewezen dat de Kokmeeuw *Larus ridibundus* in grote delen van ons land heel wat eerder met het leggen van eieren begint dan in „het laatst van April”, zoals opgegeven in *De Nederlandsche Vogels* (Eykmán et al. 1944). Voor de jaren 1961-63 vermeldt Spaans voor kolonies op de Zuidhollandse eilanden data variërend tussen 10 april en 9 mei en voor die in Zuid- en Midden-Nederland tussen 15 april en 5 mei.

In recente jaren vond ik in een sterk groeiende broedkolonie nabij Amsterdam regelmatig de eerste eieren al in de eerste week van april. In 1981 werd een mijlpaal bereikt toen er al op 31 maart twee nesten met elk één ei waren. Deze legfels stonden niet op zichzelf. Zij waren wel degelijk de start van de kolonie. Zo waren er op 15 april bijna 2000 nesten, waarvan 1200 met eieren. Op 10 mei vond mijn laatste telling plaats: 3900 nesten waarvan 3400 met uitsluitend eieren en 270 met ten minste één jong.

Het lijkt er derhalve op dat er bij de Kokmeeuw een tendens tot eerder broeden bestaat. Een dergelijke trend is ook vastgesteld bij weidevogels: het broedseizoen van o.a. Grutto *Limosa limosa* en Kievit *Vanellus vanellus* is de laatste vijftig jaar ongeveer met twee weken vervroegd (Mulder 1972, Beintema 1979).

Summary

Early laying in the Black-headed Gull Larus ridibundus

On 31 March 1981 two Black-headed Gull nests with one egg each were found in a colony near Amsterdam (NH). On 15 April 1200 (out of 2000) nests contained eggs and on 10 May 3400 nests contained eggs and 270 had young (out of 3900 nests). This timing of laying is much earlier than previously reported for the Netherlands. It might indicate a trend for earlier breeding, which has been recorded also in several waders (e.g. Black-tailed Godwit *Limosa limosa* and Lapwing *Vanellus vanellus*; Mulder 1972, Beintema 1979).

Literatuur

BEINTEMA A. J. 1979. Recent changes in timing of breeding of inland breeding wader species (meadowbirds) in the Netherlands. *Wader Study Group Bull.* 26: 25.

EYKMAN C. et al. 1944. *De Nederlandsche Vogels*, 3 (8). Wageningse Bock- en Handelsdrukkerij, Wageningen.

MULDER T. 1972. *De Grutto in Nederland*. Wet. Meded. K. ned. natuurrh. Veren. 90.

SPAANS A. L. 1967. Enkele gegevens over het begin van de broedtijd van de Kokmeeuw (*Larus ridibundus*) in ons land. *Limosa* 40: 143-144.

J. Walters, Instituut voor Taxonomische Zoölogie (Zoölogisch Museum), Postbus 20 125, 1000 HC Amsterdam

Voorkomen en doortrek van de Zwarte Stern *Chlidonias niger* in het IJsselmeergebied

Om inzicht te krijgen in de aantallen Zwarte Sterns die tijdens de najaarstrek in het IJsselmeergebied voorkomen, zijn in augustus 1981 vijf tellingen gehouden. Eerder werden tellingen verricht in 1978, 1979 en 1980 (Mulder & Tanger 1980, Tanger 1981). Overdag is het niet mogelijk een beeld van de aanwezige aantallen te krijgen omdat de Zwarte Sterns dan verspreid over het IJsselmeergebied foerageren. Tegen de avond trekken ze massaal naar vaste slaapplekken. Tijdens deze gerichte slaaptrek is het goed mogelijk de sterns te tellen en kan er een schatting van het totaal aantal Zwarte Sterns worden verkregen.

In het IJsselmeergebied zijn twee slaapplekken aanwezig, namelijk op de Steile Bank (Friesland) en in de Oostvaardersplassen (Zuidelijk Flevoland). Een derde slaapplek van Zwarte Sterns die in het IJsselmeergebied foerageren, bevindt zich op het Balgzand (Waddenzee). De Zwarte Sterns die op de Steile Bank slapen, zijn vanaf de Friese kust geteld. Het tellen van de slaaptrek naar de Oostvaardersplassen leverde problemen op. Deze slaapplek is vanaf de Oostvaardersdijk niet zichtbaar en de Zwarte Sterns trekken dwars over de gehele lengte van deze dijk en ook over de Knardijk naar de slaapplek. Omdat het door gebrek aan tellers niet mogelijk was om de slaaptrek over de hele Oostvaardersdijk te tellen, zijn op enkele plaatsen langs de dijk de Zwarte Sterns die over een 500

of 800 m breed traject de dijk overvlogen, geteld. Door extrapolatie is het totaal aantal Zwarte Sterns geschat. De Zwarte Sterns die over de Knardijk naar de slaappleats trokken, zijn wel allemaal geteld. De Zwarte Sterns die naar het Balgzand gingen, zijn geteld bij de Stevinsluizen bij Den Oever. Langs deze sluizen, het wad bij Den Oever en het voormalige eiland Wieringen trokken ze naar het Balgzand.

In figuur 1 zijn de resultaten van de afzonderlijke slaappleatsen weergegeven alsmede het geschatte aantal Zwarte Sterns. Hieruit blijkt dat de slaappleats in de Oostvaardersplassen door de grootste aantallen Zwarte Sterns bezocht werd. Van de in het IJsselmeergebied aanwezige Zwarte Sterns komt 50-80% hier slapen. De aantallen van c. 55 000 Zwarte Sterns die op 8 en 15 augustus aanwezig waren, zijn laag in vergelijking met de 83 500-89 000 exemplaren die op 16 augustus 1980 geteld zijn (Tanger 1981).

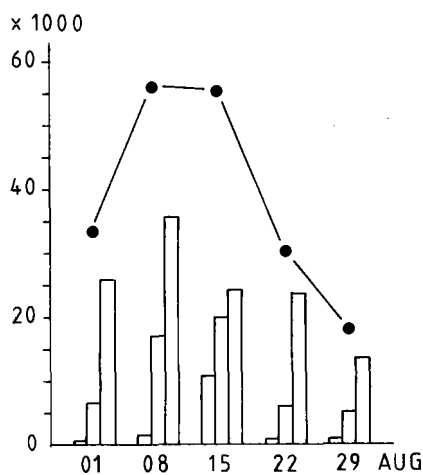
Tellingen van het aantal juveniele vogels in groepen rustende Zwarte Sterns leverden lage percentages juvenielen op (tabel 1). Dergelijke gegevens zijn niet bekend van 1980.

Het merendeel van de Zwarte Sterns vloog de Oostvaardersplassen binnen vanaf één uur vóór zonsondergang tot aan zonsondergang (figuur 2). De vroege aankomst op 1 augustus kan worden verklaard door het sombere weer op die dag. Enige malen werd waargenomen dat reeds binnengevlogen Zwarte Sterns tot kort na zonsondergang op uitkomende mugen bleven foerageren. Vrij plotseling verdwenen de sterns dan naar de slaappleats. Na zonsondergang aankomende Zwarte Sterns vlogen laag en snel over het IJsselmeer in compacte groepen van 10-150 exemplaren. Deze groepen vlogen direct door naar de slaappleats.

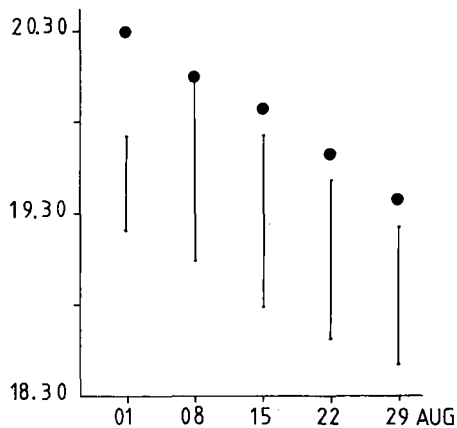
Van de wegtrek van de Zwarte Sterns uit het IJsselmeergebied is weinig bekend. Op 10 augustus werd waargenomen dat vanuit de Oostvaardersplassen vlak vóór zonsondergang c. 30 Zwarte Sterns snel hoogte wonnen en in zuidwestelijke richting vertrokken (M. R. van Eerden). Op 29 juli, 23 augustus en 28 september werden bij de Diemerzeedijk (NH) hoog naar het zuidwesten trekkende Zwarte Sterns waar-

Tabel 1. Percentage jonge vogels (met spreiding) in groepen rustende Zwarte Sterns. *Percentage of juveniles (with range) in flocks of resting Black Terns.*

Periode	Aantal tellingen	Aantal vogels	% jonge vogels
Period	No. of counts	No. of birds	% juveniles
7-31 jul	12	1162	0.4 (0- 3)
1-14 aug	7	782	4.8 (2-10)
15-31 aug	5	432	6.9 (5-15)
1-22 sep	6	413	14.2 (3-19)

Figuur 1. Aantallen per slaappleats (histogram) en het geschatte aantal Zwarte Sterns in het IJsselmeergebied (●). *Number of terns per roost (histogram) and the estimated total number in the IJsselmeer area (●).* (Linker kolommen/Left columns) Balgzand, (middelste/middle) Steile Bank, (rechter/right) Oostvaardersplassen.

Figuur 2. Tijd van de dag waarbinnen 75% van de in de Oostvaardersplassen slapende Zwarte Sterns aankwam. *Time of the day in which 75% of the Black Terns arrived in the Oostvaardersplassen.* (●) Zonsondergang (MET) Sunset (MET).

genomen; dit waren respectievelijk 14, 96 en 115 exemplaren (R. Sjouken).

Uit deze waarnemingen blijkt dat in 1981 vanaf eind juli wegtrek uit het IJsselmeergebied plaatsvond. Er zullen dan ook meer dan de op 8 en 15 augustus getelde 55 000 Zwarte Sterns van het IJsselmeergebied gebruik hebben gemaakt. De grote aantallen Zwarte Sterns die in het IJsselmeergebied verblijven, behoren niet alleen tot de NW-Europese broedpopulatie omdat deze niet groter is dan 3000 paar (Osieck 1982). Het merendeel van de vogels zal daarom afkomstig zijn uit Oost-Europa (Polen, Sovjet-Unie).

Omdat zulke grote concentraties Zwarte

Zwarte Sterns en Visdief, september 1979, Houtribsluizen (Oostelijk Flevoland) (Piet Zomerdijs). *Black Terns* *Chlidonias niger* and *Common Tern* *Sterna hirundo*.

Sterns nergens anders uit West-Europa bekend zijn mag aangenomen worden dat het IJsselmeergebied van levensbelang is voor de Euraziatische broedpopulatie van de Zwarte Stern. Het gebied wordt niet alleen gebruikt als ruiplaats, maar tijdens het verblijf wordt ook de vetreserve opgebouwd voor de trek naar het winterkwartier langs de westkust van Afrika (Schouten *in prep.*). In de discussie over een verdere inpoldering van het IJsselmeer dient rekening gehouden te worden met de gevolgen die dit voor de Zwarte Stern met zich meebrengt.

Aan de tellingen is meegewerkt door: Hugo van der Brugge, Mennobart van Eerden, Trinus Haitjema, Inge Koenis, Bob van Poelgeest, Eduard Osieck, Frank de Roder, Willem Rol, Henk Sandee, Kees Scharringa, Renske Schulting, Rob Sjouken en Otto de Vries. Allen hartelijk dank voor de getoonde inzet.

Summary

Occurrence and passage of the Black Tern *Chlidonias niger* *in the IJsselmeer area*

In August 1981 counts of Black Terns were made in the IJsselmeer area. The birds were counted during

their flight to three roosts. On 8 and 15 August 55 000 Black Terns were present in the area (fig. 1). Seventy-five percent of the terns came into the Oostvaardersplassen between one hour before sunset and sunset (fig. 2). The large number of Black Terns exceeds greatly the NW. European breeding population. Therefore the majority of the birds must come from Eastern Europe (Poland, USSR).

Literatuur

- MULDER T. & TANGER D. 1980. Zomerkoncentraties van de Zwarte Stern in het IJsselmeergebied. *Watervogels* 5: 122-126.
- OSIECK E. R. 1982. Belangrijke waterrijke vogelgebieden in Nederland. *Limosa* 55: 43-55.
- SCHOUTEN C. *in prep.* [Het IJsselmeergebied als ruiplaats van de Zwarte Stern *Chlidonias niger*] *Limosa* 56.
- TANGER D. 1981. Verslag van een Zwarte Stern-telling in het IJsselmeergebied op 16 augustus 1980. *Watervogels* 6: 73-76.

C. Schouten, Instituut voor Taxonomische Zoölogie (Zoölogisch Museum), Postbus 20 125, 1000 HC Amsterdam